REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA
UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KLASA: UP/I-612-08/13-06/0183
URBROJ: 532-05-01-02-02/4-26-02
Zagreb, 23. ožujka 2026.

Ministarstvo kulture i medija (OIB 37836302645) na temelju članka 15. stavka 2. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ("Narodne novine" broj 145/24 i NN 151/25) i članka 17. stavka 1. Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske („Narodne novine", broj 128/25), donosi

ODLUKU

1.
Na osnovi provedenog ispitivanja i usklađivanja s odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara utvrđeno je da Umijeće ručne izrade češljeva, nakita i ukrasnih predmeta od roževine i kosti češljara Antuna Penezića iz Zagreba, zaštićen kao nematerijalno kulturno dobro Rješenjem KLASA: UP/I-612-08/13-06/0183, URBROJ: 532-04-01-02/2-13-1 od 30. srpnja 2013. godine i upisan u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske pod brojem Z-6075, ima status kulturnoga dobra. Ovom kulturnom dobru mijenja se naziv tako da glasi: „Umijeće izrade češljeva, nakita i ukrasnih predmeta od roževine i kosti".

2.
Utvrđuje se sljedeći sustav mjera zaštite kulturnoga dobra iz točke 1. ove Odluke:

- identificiranje, evidentiranje, dokumentiranje, znanstveno-stručno istraživanje, praćenje stanja
- omogućavanje dostupnosti javnosti sukladno načinima na koje nositelji upravljaju pristupom vlastitoj kulturnoj baštini ili njezinu dijelu
- poticanje prenošenja i njegovanja u izvornoj i drugim sredinama, poticanje revitalizacije kulturnog dobra ili njegovih segmenata
- uključivanje tema vezanih uz nematerijalna kulturna dobra u programe formalnoga i neformalnoga obrazovanja
- osiguravanje međusektorskog i interdisciplinarnog pristupa zaštiti i očuvanju uz prilagodbe suvremenim potrebama zajednica i nositelja
- povećanje vidljivosti, promicanje uloge i značenja kulturnoga dobra u društvu
- uključivanje zaštite i očuvanja kulturnog dobra u razvojne programe, planove i strategije
- u provedbe mjera zaštite potrebno je uključiti nositelje i po potrebi zajednicu, osigurati njihov pristanak u svim fazama provedbe mjera

3.
Nositelji su sve pravne i fizičke osobe evidentirane na Popisu nositelja koji je sastavni dio ove Odluke. Nositelj kulturnoga dobra dužan je provoditi mjere zaštite radi njegova očuvanja, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svim propisima koji se odnose na kulturna dobra. Područni konzervatorski ured/služba dužan je o svim promjenama Popisa nositelja obavijestiti stručnu službu nadležne Uprave Ministarstva kulture i medija.

4.
Za predmetno nematerijalno kulturno dobro nalaže se upis izmjene njegova naziva utvrđenog u točki 1. ove Odluke te mjera zaštite i očuvanja kulturnog dobra utvrđenih u točki 2. ove Odluke u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara pod brojem **Z-6075**.

O b r a z l o ž e n j e

Člankom 17. stavkom 1. Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike propisana je obveza Ministarstva kulture i medija da ispita i uskladi s odredbama Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara ("Narodne novine", broj 145/24 i NN 151/25) rješenja o utvrđivanju svojstva kulturnoga dobra koja su važila do dana stupanja na snagu ovog Zakona, a ne sadrže sve propisane podatke o stanju kulturnog dobra i s njime usklađene mjere zaštite i očuvanja utvrđene konzervatorskim podlogama i drugim propisanim dokumentima.

U postupku ispitivanja Rješenja o zaštiti nematerijalnog kulturnog dobra Umijeće ručne izrade češljeva, nakita i ukrasnih predmeta od roževine i kosti češljara Antuna Penezića iz Zagreba KLASA: UP/I-612-08/13-06/0183, URBROJ: 532-04-01-02/2-13-1 od 30. srpnja 2013. godine, upisanog u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske pod brojem Z-6075, utvrđeno je da postoji potreba za izmjenom naziva kulturnoga dobra, cjelokupnoga obrazloženja te popisa nositelja. Slijedom navedenoga, naziv kulturnog dobra „Umijeće ručne izrade češljeva, nakita i ukrasnih predmeta od roževine i kosti češljara Antuna Penezića iz Zagreba" mijenja se tako da glasi: „Umijeće izrade češljeva, nakita i ukrasnih predmeta od roževine i kosti". Navedena izmjena naziva predmetnog kulturnog dobra upisat će se u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske pod brojem Z-6075. Za predmetno kulturno dobro utvrđeno je sljedeće:

Umijeće ručne izrade češljeva, nakita i ukrasnih predmeta od roževine i kosti danas se još zadržalo kod malobrojnih vještih pojedinaca, lociranih u Hrvatskom zagorju i Zagrebu te u Istri. Češljarski obrt bio je cijenjen u Zagrebu do sredine 20. stoljeća, dok je tijekom pedesetih godina 20. stoljeća izrada češljeva počela uvelike stagnirati.
Jedini aktivni nositelj danas je Tomas Šprljan koji djeluje u Zagrebu, a umijeće je savladao zahvaljujući mentorstvu Antuna Penezića. Rođenog Šibenčanina s prethodnim iskustvom izrade predmeta od drva masline majstor Penezić je podučavao obradi roževine i bijele kosti koju je Tomas Šprljan želio usavršiti i nastaviti primjenjivati. Majstor Penezić predstavljao je to umijeće na sajmovima i izložbama, podučavao zainteresirane građane o kvaliteti i dobrobiti prirodnih materijala za zdravlje, promovirao češljarstvo kroz radionice u Muzeju „Staro selo Kumrovec" i putem medija. Nakon odlaska Antuna Penezića Tomas Šprljan je otkupio njegov alat i nastavio samostalno primjenjivati ovo umijeće. Proces izrade predmeta od roževine i kosti izvodi na tradicionalan način.
Sirovina za izradu predmeta dobiva se od roževine, odnosno od rogova goveda (istarsko govedo, simentalsko govedo, itd.). Sâm proces ima nekoliko faza. Rogovi se kuhaju u vodi na temperaturi od otprilike 100°C kako bi se odvojili od kosti. Nakon toga šuplji dio roga reže se na komade željene veličine od kojih se izrađuju češljevi, a puni dio roga, točnije njegov vršak, ostavlja se za izradu nakita. Dobiveni cilindri roževine zagrijavaju se da bi omekšali, a potom se rezom pretvaraju u pločice koje zatim treba izravnati prešanjem. Izravnatu pločicu roževine treba očistiti, ostrugati i fino izbrusiti te staviti u vruću prešu (između vrućih metalnih ploča na temperaturi od 120 – 150°C) da bi se potpuno izravnala. Na taj način dobije se ravna pločica za daljnje krojenje, ovisno o vrsti predmeta koji se izrađuje. Prilikom izrade ukrasnih i uporabnih predmeta slijedi strojno brušenje, čime se dobiva grubo izbrušena pločica iz koje se oblikuje željeni motiv. Tomas Šprljan izrađuje skice, crteže i predloške prema kojima potom brusi i oblikuje željeni predmet. Od vršaka roga izrađuje zrna za ogrlice, narukvice, naušnice, broševe i druge ukrasne predmete. Pri izradi predmeta od kosti rabi se kost goveda koja se prije fine obrade mora tri puta kuhati. Prvo kuhanje je čišćenje kosti od mesa, drugo je kuhanje u octu i soli, a treće je kratko prokuhavanje u sodi bikarboni kojom se dobiva svijetla boja kosti. Potom se pristupa oblikovanju predmeta uz pomoć alata – pila i turpija za grublju obradu te brusilice za finu obradu predmeta. Konačni proizvodi jedinstveni su i neponovljivi, a uz to prirodni i zdravi za uporabu jer češalj od roževine ne izaziva elektricitet, ne iritira vlasište, potiče cirkulaciju i smiruje. U Istri, u selu Šimunci u općini Pićan, izradu češljeva od roževine razvio je Alojz Sergo, rođen 1924. godine. Ta je izrada bila najintenzivnija sredinom 20. stoljeća. Nakon što se Alojz Sergo 1955. godine zaposlio, češljeve je izrađivao samo povremeno. Svojevrsna revitalizacija te prakse, potaknuta etnolozima i stručnjacima za baštinu, događala se u prvim desetljećima 21. stoljeća za potrebe izrade dokumentacije, izložbe i filma. Već je tada, kao što je to i danas, bio naglašen problem nabave prikladne roževine starijih

goveda. Ispočetka je češljeve, zajedno sa svojim bratom, izrađivao ručno te mu je za izradu jednog češlja trebao cijeli dan. Potom je razvio savršeniju tehnologiju izrade nabavkom ručne preše (inače korištene u knjigovežnici), grijalice na plin, brusilice na struju i korištenjem šablona. Danas ih on više ne izrađuje, a njegov sin dugoročno nema interesa nastaviti taj posao. Koristio je goveđu roževinu, nabavljenu u klaonicama ili kod ljudi koji su ubili govedo. Najbolja se roževina dobivala od goveda starih tri do četiri godine, a sa starošću goveda rasla je opasnost od pucanja roževine. Najelastičniji, stoga i optimalni dijelovi bili su oni pri dnu roga, na mjestima gdje je on najširi. Poprečno prerezana roževina kuhala se u ulju. Nakon što se omekšala, roževina se izravnavala i stavljala pod teži teret ili prešu. O silini pritiska ovisio je konačni izgled češlja: proziran (kod jakog pritiska) ili tamniji i mutniji (kod slabijeg pritiska). Kliještima su se otkidali suvišni i oštećeni dijelovi i ispilila se pločica određenih dimenzija koja se dalje obrađivala brušenjem vanjskih slojeva roževine. Na obrađenoj pločici od roževine olovkom bi se iscrtali zupci, u prvim fazama rezani odoka, a kasnije uz pomoć aluminijske šablone. Iscrtana pločica stavljala se u škripac da bi se zupci po iscrtanim linijama rezali ručnom pilom za drvo. Ovako grubo izrađen češalj bilo je potrebno ručno brusiti: posebno uskom turpijom trebalo je izgladiti i razmake između zupca. Završna faza izrade bilo je zaglađivanje s odlomljenim komadom stakla. Na taj način češalj je dobio sjajnu i glatku površinu. Da bi češalj lakše prolazio kroz kosu malom turpijom su se zaoštrili vrhovi zupca. Izrađeni češljevi nisu se posebno ukrašavali rezbarenjem. Alojz Sergo izrađivao je češljeve različitih veličina i oblika: muški džepni češalj, *veli češalj za poli špegjere* (veći češalj koji obično stoji kod zrcala), *penitelu* – češalj s drškom, brijačke češljeve s kratkim zupcima te *češalj za šence* – dvostruki češalj s kojim su se iščešljavale uši i gnjide, s jedne strane s gustim i tanjim zupcima, a s druge rjeđim i debljim zupcima. Ova posljednja vrsta češlja bila je svojedobno najtraženija, osobito za potrebe vojske.
U Istri pojedinci s puno poštovanja i sentimenta čuvaju ove ručno izrađene češljeve koji bude emocije i sjećanja na tu vještinu i kontekst unutar kojega je bila cijenjena i tražena. S obzirom na to da se umijeće izrade češljeva, nakita i predmeta od roževine i kosti u Hrvatskom zagorju i Zagrebu te u Istri nastoji očuvati od nestajanja, jer osim znanja iziskuje vrijeme, strpljenje i preciznost, a konačan proizvod je jedinstven, prirodan i zdrav za uporabu, treba mu osigurati uvjete za daljnji opstanak.

Nakon ispitivanja i usklađivanja Rješenja citiranoga u izreci ove Odluke, a na osnovi postupka provjere i stručnog vrednovanja kojim je utvrđeno da su ispunjeni svi kriteriji propisani člankom 14. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, Stručno povjerenstvo za utvrđivanje statusa kulturnoga dobra, na sjednici održanoj 9. prosinca 2022., predložilo je donošenje Odluke kojom se utvrđuje da Umijeće ručne izrade češljeva, nakita i ukrasnih predmeta od roževine i kosti češljara Antuna Penezića iz Zagreba, zaštićeno kao nematerijalno kulturno dobro Rješenjem KLASA: UP/I-612-08/13-06/0183, URBROJ: 532-04-01-02/2-13-1 od 30. srpnja 2013. godine i upisano u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske pod brojem Z-6075, ima status kulturnoga dobra u smislu članaka 15. Zakona o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara te mu je promijenjen naziv u „Umijeće izrade češljeva, nakita i ukrasnih predmeta od roževine i kosti“ te se, sukladno članku 19. stavku 2. istoga Zakona, a u vezi s člankom 17. stavkom 1. Pravilnika o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra kulturnih dobara Republike Hrvatske određuje sustav mjera zaštite (točka 2. Odluke) kao i upis izmjena u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske – Listu zaštićenih kulturnih dobara (točka 4. Odluke).

Iz navedenih razloga riješeno je kao u izreci.

Uputa o pravnome lijeku:

Protiv ove Odluke nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor tužbom nadležnom Upravnom sudu. Tužba se podnosi u roku od 30 dana od isteka osmog dana od dana javne objave Odluke na mrežnim stranicama Ministarstva kulture i medija. Tužba se predaje nadležnom Upravnom sudu neposredno u pisanom obliku, usmeno na zapisnik ili se šalje poštom. Uz tužbu se dostavlja izvornik ili preslika ove Odluke za Upravni sud, prijepis tužbe i priloga za tuženika, a ako ih ima i za svaku zainteresiranu osobu.

REPUBLIKA HRVATSKA MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA ZAGREB

RAVNATELJ

Tomislav Petrinec, d. i. a.

Dostaviti:

1. *Svim nositeljima – objavom Odluke na mrežnim stranicama Ministarstva kulture i medija:*
   Tomas Šprljan, [redacted]
2. Grad Zagreb, Trg Stjepana Radića 1, 10000 Zagreb
3. Etnografski muzej Zagreb, Trg Mažuranića 14, 10000 Zagreb
4. Institut za etnologiju i folkloristiku, Šubićeva 42, 10000 Zagreb
5. Ministarstvo kulture i medija, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Runjaninova 2, 10000 Zagreb
   - Odjel za etnografsku i nematerijalnu kulturnu baštinu, ovdje
   - Područni konzervatorski ured Zagreb, ovdje
6. Ministarstvo kulture i medija, Uprava za arhive, knjižnice i muzeje, Runjaninova 2, 10000 Zagreb
   - Odjel za Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, ovdje
   - Pismohrana, ovdje

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA
UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
KLASA: UP/I-612-08/13-06/0183
URBROJ: 532-05-01-02-02/4-26-03
Zagreb, 23. ožujka 2026.

Popis nositelja nematerijalnoga kulturnog dobra

Umijeće izrade češljeva, nakita i ukrasnih predmeta od roževine i kosti

Nositelji dobra dužni su provoditi mjere zaštite radi njezina očuvanja, sukladno Zakonu o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara i svim propisima koji se odnose na kulturna dobra, pridržavajući se njegove povijesno tradicijske matrice i pojavnosti. O svim promjenama nositelja nadležno tijelo je dužno obavijestiti stručnu službu nadležnu za nematerijalnu kulturnu baštinu, koje će sukladno izmjenama revidirati Popis nositelja.

Fizičke/pravne osobe koje prakticiraju ili aktivno promiču **Umijeće izrade češljeva, nakita i ukrasnih predmeta od roževine i kosti:**

1. Tomas Šprljan, [redacted]

REPUBLIKA HRVATSKA - MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA - ZAGREB

RAVNATELJ

Tomislav Petrinec, dipl. ing. arh.